

СУСПІЛЬСТВО – СОЦІАЛЬНИЙ ЧИННИК ЗАДОВОЛЕННЯ НУЖД ЛЮДИНИ

Іван БУЯН

Copyright © 2016
УДК 331.446.3

Ivan Buyan

SOCIETY – SOCIAL FACTOR OF SATISFACTION HUMAN NEEDS

Вступ. Життєдіяльність людини як *біосоціальної істоти* розпочалась на первіснообщинному етапі та здійснювалась в умовах, коли її оточувала тільки природна сфера. *Позитивним* було те, що природне середовище надавало людині, бодай обмежені, проте все ж певні можливості для харчування (збиральництво, полювання, рибальство), виробництва одягу (шкури тварин), використання печер та будівництва житла; натомість *негативним* – нестача харчів, незначні можливості людини вберегти себе від впливу холоду, спеки, дощу, снігу, вітру, стихійних лих, загроз хвороб, передчасної смертності.

Біологічне в людині – це природного походження фізіологічне, генетичне, фізичне, психічне водночас. Тому воно є базовим, первинним, стержневим, засадничим, визначальним у людській життєдіяльності. В зародково біологічному самою природою запрограмовані як нужди (біологічні, духовні, соціальні), які виникають, існують, розвиваються, так і задатки, спроможні трансформуватися у життєздатні фізичні та духовні здібності.

Біологічне (фізіологічне, фізичне, психічне) визначає здоров'я, якість життя, довголіття, здоровий зміст матеріального добробуту, духовного розвитку людини. Звідси джерелять як найвищі цінності, так і центральні проблеми, які неодмінно й постійно має розв'язувати суспільство, зокрема, влада, підприємці, працівники. І це закономірно, адже прагнення людини задовольнити свої біологічні та духовні нужди – явище одночасно природного і соціального походження. Однак і на початку XXI століття залишаються невирішеними питання добробуту населення, його духовності, здорових форм спілкування. Спочатку науковці, а потім і влада, підприємці,

працівники, людство мають визначити і впровадити у життя такі форми відносин між людьми та механізми їх удіяльнення, за яких названі проблеми почали б належним чином розв'язуватись. Людство чекає радикальних позитивних змін суспільних форм життєздійснення. Значна частина існуючих економічних, політичних, правових, ідеологічних, релігійних тощо форм відносин між людьми є неприйнятними у зв'язку з їх кричущою мерзенністю ("...мерзенне – щось гидке, підле, негідне, те, що викликає огиду, відразу" [1, с. 660]).

Мета дослідження: з'ясувати *сутність, засадничий зміст* (що саме вивчається, про які предмети, явища, процеси йдеться), *структуру* (складові елементи цілого, будова, устрій чого-небудь) *взаємозв'язку, взаємозумовленості між неорганічною природою, рослинним, тваринним світами і суспільними чинниками життєдіяльності людини, задоволення її нужд, тобто те, яким чином і якою мірою у здержавленому суспільстві нужди людини задовольняються повною мірою.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна теорія вирішує питання якості життя, людського розвитку в різних типах суспільств тощо, які, безумовно, є дуже важливими. Але у цих упредметненнях та узагальненнях процес пізнання відбувається в досить загальних рисах-характеристиках й головним чином на основі даних про валовий внутрішній та валовий національний продукти, додану вартість, доходи різних верств населення, кількість виробленої електроенергії, інших благ на душу населення, про рівень функціонування системи охорони здоров'я, освіти, науки, культури та ін. До того ж вона "не опускається" до аналізу проблем біоло-

гічних та духовних нужд людини, до осмислення форм, способів і засобів їх задоволення.

Нами аргументовано застосовується інша парадигмальна карта пізнання: рух від біологічних нужд клітин, тканин, органів людського організму, їх змісту, структури, до нужд в духовному розвитку, спілкуванні між людьми, у ставленні до праці, виробництва тощо як джерельного підґрунтя та передумови їх задоволення, з одного боку, взаємозумовлений зовнішніми погодно-кліматичними умовами і волого-температурними регуляторами організму людини як визначальними чинниками потреби в одязі, взутті та ін., з іншого – спричинений необхідністю житла і благодатних природних та соціально-економічних норм його утримання.

Цінність такого, відмінного від існуючих, підходу полягає в тому, що, скажімо, оцінка діяльності влади, підприємців переміщується від загальних соціально-економічних показників до більш глибоких природних, натуральних, а отже і більш об'єктивних, точних, вагомих, важливих, біосоціальних параметрів. Саме вони мають стати основними критеріями і незаперечними фактами для оцінки роботи влади, бізнесу, їх ставлення до людини. Мовиться не про заміну одних видів оцінок іншими, а про доповнення перших більш важливішими. Це означає, що *основним критерієм аналізу та оцінки властивостей природи, соціально-економічного устрою суспільства, ефективності, соціальної спрямованості його діяльності нами обраний чинник рівня повного, комплексного задоволення нужд кожної людини.*

Задоволення суспільством біологічних, духовних, соціальних нужд кожної людини – складна, багатогранна, значуща проблема. Природні та суспільні джерела, способи, рівень, повнота та комплексність задоволення нужденності, ставлення суспільства, його інституцій до розв'язання цих проблем перебувають у багатьох, різних за змістом і призначенні, сферах життєдіяльності людства. Успіх в дослідженні і практичній реалізації проблеми значною мірою залежить, зокрема, від того, наскільки наука, практика виявляться спроможними розмежувати чинники та фактори, які тим чи іншим чином визначають стан справ у найширшому ковітальному вимірі – задоволення нужд людини. Саме нужденність у її багатосегментному формовиві становить сутність, зміст, принципи діяльності суб'єктів та інституцій влади, підприємців, працівників у

створені можливостей та умов адекватного розв'язання проблем задоволення нужд людини-громадянина.

У цьому дослідженні ставиться **завдання** пізнати, що таке суспільство взагалі і які його складові зокрема, та яким чином і в яких сферах життєдіяльності людства мають організовуватися та здійснюватися заходи, для того щоб досягти мети повного, комплексного задоволення нужд кожної людини. До того ж важливо відповісти й на таке питання: реально чи тільки на словах “визначальників” умов життєдіяльності людського роду така мета досяжна?

Дослідження окресленого проблемного поля – це процес з'ясування ґрунтовних природних (натуральних) та відповідних їм суспільних основ (засобів виробництва, робочої сили, владних, економічних, організаційних чинників), потрібних для виробництва предметів і послуг, здатних задовольнити біологічні, духовні, соціальні нужди сучасної людини. Пізнання цього чітко упредметненого поля є теоретичною передумовою або підґрунтям зважених рекомендацій щодо того, якою має бути спільна діяльність суспільства і держави в ефективному розв'язанні цієї найважливішої соціально-економічної проблеми.

Паралельно з виробничими процесами актуалізуються об'єктивно діючі *соціально-економічні, політичні, правові, ідеологічні, релігійні закони, умови, принципи, норми, традиції тощо.* Ця складова суспільного буття за своїм змістом є такою, що до її прояву, здійснення долучаються практично всі основні сфери людської життєдіяльності. Зокрема, тісно переплетені, взаємопов'язані та взаємозумовлені: 1) питання сутності, змісту, структури нужд людини, невідкладної, неодмінної необхідності та значимості їх повного комплексного задоволення; 2) проблеми сутності, змісту, структури природних та людських засад виробництва предметів, послуг, здатних людські нужди задовольняти повною мірою; 3) суспільні взагалі та соціально-економічні зокрема умови виробництва, розподілу, обміну, споживання предметів, послуг, ресурсів.

Одна група питань досліджується біологією, дієтологією, теоріями одягу, житла тощо, інша – здійснюється робітниками, інженерами, менеджерами, раціоналізаторами та винахідниками, сільгоспвиробниками, вченими науково-технічних галузей. Пізнання і практичне розв'язання цих проблемних завдань становить предметні сфери філософії, економічної теорії, соціології, що так чи інакше впроваджується

у життя владою, підприємцями, профспілками, працівниками.

Виходячи з цих обставин, чинне дослідження охоплює такі засадничі і структурні складові: 1) біологічні, духовні, соціальні нужди людини та її фізичні і духовні здібності до праці; 2) неорганічна природа, рослинний і тваринний світи як природні чинники задоволення нужд людини; 3) робоча сила, праця, робоче місце, виробництво як головні фундаментальні виробничі чинники розв'язання проблем задоволення людської нужденності; 4) первісне суспільство як першопроходець у розв'язанні проблем взаємодії людини і природи з метою задоволення повного спектру нужд людини, котре відкрило нащадкам найнеобхідніші для життєдіяльності цінності, поради, надбання.

Окремо підкреслимо, що саме інстинкти первісної людини визначили, що вона має, по-перше, “ввійти у природу, вкоренитися в ній”, віднайти у природи Всесвіту можливість задовольняти біологічні та духовні нужди клітин, тканин, органів, організму і, по-друге, для цього застосувати свої фізичні та духовні здібності, здійснити процес праці, щоб привласнити та спожити життєво необхідні їстівні речовини, різні інші предмети та послуги. Первісна людина також усвідомила обов'язковість пізнання природи, її сил і можливостей, їх залучення для більш ефективної взаємодії з нею елементів творчості. Саме у цей період філогенезу людина виділяє з рослинного світу їстівні їх зразки, приручає тварин.

Концепції взаємозв'язку та взаємодії природного і суспільного. Людство, наука вчора і сьогодні прагнуть з'ясувати проблеми взаємин природи Всесвіту, суспільства, людини. Зокрема, мовиться про питання місця і ролі кожного з них у розв'язанні проблем повного, комплексного задоволення біологічних та духовних нужд кожної особи. Виникали і змінювали один одного різні концептуальні підходи до розуміння сутності взаємозумовлення природних і суспільних процесів. У ХІХ і на початку ХХ століття найпоширенішими були натуралістичний (передовсім біологічний, географічний), психологічний, матеріалістичний напрями пояснення взаємозв'язку та взаємовпливу між природою і суспільством. Одні вважали, що *суспільні явища, процеси є похідними від природних, зокрема біологічних*. Скажімо, англійський учений Г. Спенсер (1820–1903) доводив, що соціальні процеси аналогічні біологічним, властивим людському організму. Ще раніше Ж. Боден, А. Тюр-

го, Ш. Монтеск'є сформуvalи “географічну” концепцію розвитку суспільства. Так, французький філософ Шарль Луї де Монтеск'є (1689–1755) у праці “Про дух законів” (1747) застосував географічний підхід у соціальних пошуках, довівши, що, по-перше, *історичний розвиток людства визначається впливом природних географічних обставин – кліматом, характером ґрунту, ландшафту, станом земної площі тощо*, і, по-друге, на нього впливають також соціальні фактори – виробництво, власність, принципи правління, звичаї, релігія. Матеріалісти, зокрема К. Маркс і Ф. Енгельс, були переконані, що визначальним чинником суспільної системи є *відтворювальні процеси матеріального виробництва*, в основі яких знаходяться продуктивні сили та *зумовлювальні їх розвиток економічні механізми виробничих відносин*.

В окремий напрям від моменту виникнення й усезростаючого розвитку психології виділяється концепція застосування психологічних факторів формування та пізнання сутності соціального. Згідно з нею соціальне є продуктом духовної взаємодії між індивідуумами. У сфері психологічного окреслення сутності соціального виникли різні за змістом та структурою підходи. Французький соціолог Габріель Тард (1843–1904) схилився до теорії масового суспільства, непереборного психічного прагнення люду до наслідування звичаїв, знань, моди, поведінки, принципів, до палкого бажання здійснювати винаходи. *Людство – це уособлення “духу цілого”, а отже сутність суспільного формується через інстинкти, емоції, навіювання, домагання, особисту дію тощо*.

Дж. Мілль наголошував, що сутність та дію економічних законів треба досліджувати, *“відитовхуючись від законів та умов природи”, і розглядати їх “як вторинні або похідні”*. Натомість А. Маршалл був категоричним: *“У відомому сенсі існує лише два фактори виробництва – природа і людина. Капітал й організація становлять результат роботи людини, здійснювані з допомогою природи і скерованої його здатністю передбачати майбутнє та його готовністю потурбуватися про майбутнє. З властивостей і даних сил природи та людини, зростання багатства, знань та організації впливає з них як наслідок із причини”* [2, с. 2909]. Водночас відомий датський фізик Н. Бор доводив, що у природі при однакових умовах відповідно діють однакові закони.

Отож здійснювана діяльність, з приводу задоволення нужд, має неодмінно зреалізуватися перш за все відповідно до сутності, змісту, вимог законів природи, котрі є первинними, визначальними щодо формування та втілення у суспільне повсякдення сутності, змісту, принципів соціально-економічних умов життєздійснення діяльності людини.

У системах праці, виробництва матеріальних благ, надання послуг мають місце, скажімо, такі, власне природного змісту, залежності: залізна руда, кокс, газ тощо є природною передумовою виробництва заліза; електромагнітні хвилі становлять передумову винаходу та роботи сучасних комп'ютерів; рослинний, тваринний світи, неорганічна природа – це знову ж таки природні передумови виробництва білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин. Окрім того, підкреслимо, що соціально-економічні явища, процеси взаємопов'язані з природними, але одночасно вони мають свої власні (перш за все економічні, політичні, ідеологічні) засновки і, відповідно, у певних сферах прояву є самодостатніми.

Деякі методологічні чинники пізнання проблеми природи людської нужденності. При дослідженні будь-яких проблем важливо скористатися тими чи іншими положеннями методологічного характеру, зокрема давніх мислителів. Платон, наприклад, вважав, що дослідник має досконало володіти таким методом пізнання, як розчленування та поєднання понять, скоріше поєднання не понять, а предметів, речовин, утворень, явищ, процесів, механізмів їх прояву, що знаходить відображення у понятійних визначеннях.

Французький філософ, фізик, математик Рене Декарт (1596–1650) – один із родоначальників “нової філософії”, представник класичного раціоналізму, ініціатор перегляду всіх минулих традицій, котрий залишив нащадкам у сформульованих правилах методу немало простих, цінних, корисних порад. “Подібно до того, як безліч законів нерідко дає привід до виправдання гріхів, – пише відомий філософ, – і державний порядок значно кращий, якщо законів небагато, але їх суворо дотримуються, так і за численних правил, що складають логіку, я визнав, що було б достатньо і чотирьох, аби я тільки прийняв тверде рішення постійно дотримуватись їх без жодного винятку.

Перше – ніколи не приймати за істинне нічого, що я не визнав би таким з очевидністю,

тобто ретельно уникати похапливості й упередженості та включати у свої судження тільки те, що уявляється моему розумові настільки ясно і виразно, що не дає мені жодного приводу для сумніву. Друге – ділити кожне з розглянутих мною утруднень на стільки частин, скільки можливо і потрібно для кращого їх розв'язання. Третє – розташовувати свої думки у певній послідовності, починаючи з предметів найпростіших і найлегше пізнаних, і сходити поволі, мов сходинками, до пізнання найскладніших, припускаючи існування порядку навіть серед тих, які природно не передують одне одному. І останнє – робити скрізь переліки настільки повні, й огляди настільки всеохопні, щоб бути впевненим, що ніщо не пропущено” [3, с. 91].

Рене Декарт запропонував такі основні правила методу: “1) розпочинати з простого та очевидного; 2) шляхом дедукції отримати більш складні висловлювання; 3) діяти при цьому так, щоб не загубити жодної ланки, тобто зберігати безперервності ланцюжка розмірковувань; 4) критерієм істини треба вважати інтуїцію, з допомогою якої досягаються першопочатки, і правильну дедукцію, що дозволяє отримати наслідки з них [4, с. 153].

Керуючись настановою Платона, нами дослідження розмежовуються:

1. Природне і суспільне. Поділ нужд та джерел їх задоволення на природні і суспільні, зокрема соціально-економічні, – важливіша методологічна засада успішності чинного дослідження та ефективності прояву рекомендацій щодо можливих практичних заходів вдосконалення умов та принципів життєдіяльності людини. Природа (від лат. *natura* – *nat* – народжувати, породжувати) – органічний і неорганічний світи – фундаментальна основа життєдіяльності людини і суспільства, складові якої знаходяться у найрізноманітніших взаємозв'язках, взаємозалежностях та взаємодії. Природа – це сукупність предметів, речовин, явищ, процесів і, відповідно, необхідних умов для існування та розвитку людського роду. О.М. Костенко стверджував, що існує три природи: фізична, біологічна, соціальна. Але ж природне відмінне від штучного, створеного людиною. В соціальному ж поєднується природне і штучно створене. Природність предметів, речовин, різних явищ, процесів рослинного і тваринного світів – це наявність (на відміну від соціальності) особливих властивостей, якостей. Фізичні предмети, явища наділені специфічними властивостями, існують

і змінюються за фізичними законами; біологічні – за фізичними і біохімічними законами водночас. Тоді як суспільним явищам притаманні біологічні (відтак природні) і соціальні якості. Вони, з одного боку, виділяються з природного в окрему, особливу сферу, а з іншого – повно поєднані з нею. Природа і суспільство – два головних чинника розв'язання проблем задоволення біологічних та духовних нужд людини.

2. Біологічні нужди розмежовуються на істивні речовини, одяг, взуття, житло.

3. Істивні речовини, своєю чергою, поділяються на білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини.

4. В організмі людини виділяються дві основні складові: а) нужди і б) сукупність рухомого апарату, мозку, нервової системи, біологічної енергії як основи фізичних і духовних здібностей до праці.

5. Розмежовуються теоретична і практична складові дослідження людської нужденності як предмета міждисциплінарного пізнання.

6. Окремо розглядаються питання ролі влади, підприємців, працівників як суб'єктів відносин з приводу задоволення нужд людини.

Наукові узагальнення та офіційні декларації щодо проблем задоволення нужд людини. В Декларації генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року стверджується, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та потрібне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту *її самої та сім'ї*.

Конституція України кожній людині надає право (статті 42–53) на: працю і підприємницьку діяльність, вибір професії та роду трудової діяльності; належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом; житло (державна створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду); достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що передбачає достатнє харчування, одяг; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шко-

ди; розвиток фізичних і духовних здібностей людини; забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; освіти, забезпечення доступності і безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Політична економія соціалізму розробила концепцію його основного економічного закону, сутність якого була сформульована так: “Основний економічний закон соціалізму – це закон руху соціалістичної економіки, забезпечення добробуту і всебічного розвитку всіх членів суспільства шляхом найповнішого задоволення їх постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб на засадах безперервного зростання й удосконалення соціалістичного виробництва. Закон розкриває виробничі відношення, засновані на суспільній власності на засоби виробництва і виявляє специфічний характер їх впливу на розвиток продуктивних сил” [5, с. 955].

Американські економісти Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю в “Економікс, принципи, проблеми і політика” стверджують, що людські істоти нещасливі тому, що заморожені потребами. До того ж їм необхідна ще й любов, суспільне визнання, матеріальні блага та життєві зручності. І боротьба людини за покращення матеріального добробуту, її прагнення заробити собі на життя – це і є достеменний предмет економічної науки. Людство наділене певними здібностями, оточене багатьма природними та виробленими матеріальними благами. Водночас “обмеженість ресурсів не дозволяє досягнути ідеального вирішення проблеми. Безсумнівним фактом є те, що сукупність усіх наших матеріальних потреб перевищує виробничі можливості всіх наявних ресурсів. Ось чому абсолютна матеріальна розкіш не уявляється здійсненою. Цей невідхильний факт й перебуває у підґрунті нашого визначення “економіксу”. Економікс досліджує проблеми ефективного використання обмежених виробничих ресурсів, або ж керівництво ними з метою досягнення максимального задоволення ма-

теріальних потреб людини” [6, с. 18].

Суспільні чинники системи задоволення нужд людини. Закони природи – це об’єктивно існуючі, внутрішньо необхідні, незаперечні, обов’язкові для неухильного дотримання причинно-наслідкові взаємозв’язки. І наукове пізнання визнає, що при дослідженні економічних законів потрібно відштовхуватись від законів природи як первинних, визначальних. В особі професійних учених воно намагається з’ясувати, по-перше, загальні проблеми взаємозумовленості та взаємодії природних і суспільних явищ та процесів, по-друге, питання характеру впливу природних чинників “узагалі” на процеси формування і на розвиток суспільства. Але відшукати якусь окрему складову природних явищ, процесів Всесвіту, яка б визначала сутність та зміст усіх існуючих форм взаємозв’язку і взаємодії природи, людини, суспільства неможливо хоча б тому, що її просто не існує. Більше того, одні види природного у Всесвіті чи людині визначають одні природні або суспільні явища та процеси, а другі – інші.

Людина взаємодіє і з природою, і з суспільством як біосоціальна істота. У тій ситуації, коли нами досліджуються проблеми сутності, структури біологічних, духовних, соціальних нужд, джерел та значимості їх задоволення тощо, то об’єктом пізнання є *вся природна субстанція, що охоплює взаємопов’язаність та взаємодію Всесвіту і людини.* Однак природою Всесвіту, біологічними (фізичними, психічними) властивостями людини зумовлено також і те, що саме людина має змогу взаємодіяти з природою, й у такий – активний, діяльний, учинковий – спосіб забезпечити задоволення своїх нужд, своє існування та розвиток, хоча й тільки перебуваючи у ролі окремої частинки групи людей (рід, плем’я, суспільство). *Особа взаємодіє з природою не наодинці, не ізольовано від інших людей, а як складова сукупного працівника.* Ця обставина зумовлена низкою причин:

1) людина на місці Робінзона Крузо (позбавлена людського середовища) не здатна повно й ефективно взаємодіяти з природою, щоб комплексно задовольняти свої нужди;

2) праця і, відповідно, виробництво можуть стати ефективними лише внаслідок їх поділу; тому працівник і його праця – це індивідуальна структурна частинка суспільної діяльності;

3) однією з важливіших чинників соціально-економічного устрою (із завершенням родової і виникненням племінної форми суспільства)

є відокремлення праці та засобів виробництва відносинами власності; доречність та умови їх поєднання – одна із головних проблем існування та розвитку виробництва предметів і послуг;

4) будь-яка соціальна структура (рід, плем’я, суспільство) є відповідальною за здійснення всього комплексу заходів, способів, методів взаємодії з природою задля виробництва предметів, послуг, які й задовольняють біологічні, духовні, соціальні нужди людини. У зв’язку з цим вона покликана, *по-перше, створити виробничу сферу і, по-друге, сформувати відповідну систему соціально-економічних відносин* з метою виробництва, розподілу, обміну, споживання матеріальних і духовних благ кожним усупільненим індивідом. Невід’ємними, взаємопов’язаними, взаємозумовленими, взаємодіючими та не простими для життєдіяльності соціуму і людини є обидві ці сфери, де розвиток кожної з них має свій шлях та особливості становлення, розвитку, “відтінки” взаємодії.

Питання засобів та умов задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд людини є перш за все багатопроблемним для суспільства взагалі і для функціонування його соціально-економічних чинників зокрема. Це означає, що реалізація завдання, сформованого природою Всесвіту як системи взаємозв’язків, взаємозалежностей, взаємодії між неорганічною природою, рослинним і тваринним світами та природними властивостями людини, *покладається на суспільство, його дієздатну частину громадян, трудове населення.* Суспільні фактори своїми особливими соціально-економічними складниками мають *“охопити й оживити”* процеси взаємозв’язку-взаємодії між природою Всесвіту і природними чинниками людини, відносинами між людьми стосовно виробництва, розподілу, обміну, споживання.

Суспільство – це другий, якісно інший, аніж природа, чинник задоволення нужд людини. Воно є *соціальним середовищем, сукупністю економічних (нині ринкових), політичних, правових тощо умов життєдіяльності громадян.* До основних суб’єктів соціально-економічної системи належать державна влада і власники засобів виробництва (роботодавці), які покликані здійснювати найнеобхідніші заходи для забезпечення процесів задоволення нужд людини. По-перше, згідно з *вимогами природи Всесвіту і, по-друге, задля розв’язання саме цієї надважливої проблеми, з’ясувавши при цьому сутність, зміст*

соціально-економічного середовища, його чинників, принципів, механізмів, нормативів. Здоров'я, якість життя людини, довголіття, фізичний і духовний розвиток – найвищі біологічні, духовні, соціальні цінності. Стають чи не стають вони найвищою суспільною цінністю щонайперше залежить від того, якою є за своєю сутністю існуюча соціально-економічна система.

Потрібно розмежовувати категорії “суспільне” і “соціальне”. Суспільне – це структурована сукупність людей, котрі перебувають у системі зв'язків, взаємозумовленості, взаємодії з природою Всесвіту та в контактуванні між собою. Звідси очевидно, що суспільство характеризується чинниками організованості. Люди в ньому об'єднані існуючими економічними, політичними, правовими, етнічними, моральними тощо відносинами. У сфері виробництва предметів і послуг суспільство представлене сукупним працівником. З інституційного погляду, суспільство – це соціально-економічна система економічних, політичних (владних), юридичних підприємств, закладів, традицій, законів, принципів, механізмів, умов, норм. Основними його суб'єктами є соціалізований індивід (особа), сім'я, нація, держава, громадянські об'єднання, партії.

Категорійне поняття “суспільство” вживається тоді, коли мовиться про відмінність людського довкілля від природного середовища (неорганічної природи, тварин та рослин). Структурними складовими суспільства є економічна, політична (владна), ідеологічна системи; професійні, громадські організації; гуманітарна, культурна, спортивна сфери його життєдіяльності та ін. Важливо підкреслити, що суспільство – це не механічна сукупність не взаємопов'язаних між собою окремих індивідів, сімей, різних верств населення, а дієздатна єдність людей, які внаслідок праці, її поділу, пізнавальної та перетворювальної взаємодії з природою і безмежжя різносуб'єктних взаємостосунків стають творцями матеріальних благ, послуг, духовних цінностей. З іншого, аналітичного погляду, суспільство – це сукупність нужд (потреб) людей країни, світу, які мають бути задоволені, щоб продовжувалося його життя. Суспільство також становить часопростір соціалізації людини – освоєння і примноження нею існуючих цінностей, знань, норм, здобуття навичок, умінь, досвіду, в зв'язку з чим окультурений індивід стає здатним функціонувати як повноправний член суспільства, творець матеріальних і духовних благ.

“Соціальне” (від. лат. *socialis* – товариський, громадський) є іншою категорією, ніж “суспільне”. Категорія “соціальне” підкреслює, що мовиться не про природне, рослинне чи тваринне, а про щось суто людське, суб'єктивне, психодуховне. Соціальне – це похідне від природного і суспільного, “напилене” на біологічному, “додане” до нього, набуте людиною в онтогенезі. Біологічне і соціальне в людині знаходяться в неподільній єдності, діалектичному взаємодоповненні. Навіть потреба у спілкуванні (здавалось би суто соціальне, духовного походження, явище) закладена в біологічному, взаємостосунковому ним і є однією із форм його оприявлення. Звідси, власне, постають владна чи корпоративна соціальна відповідальність, пільги для інвалідів, учасників бойових дій, взаємостосунки між керівниками і підлеглими, дітьми і батьками, учнями і вчителями, а також існуючі економічні відносини, умови праці тощо. Всі явища, процеси, форми відносин, у яких бере участь людина та у яких актуалізує свої фізичні та духовні здібності, у яких задовольняються проблеми її бажань та інтересів, є тотально соціальними.

Світ – це все суще, що втілене в людині та поза нею. Він представлений очевидними та утаємниченими, загадковими, прихованими предметами, явищами, процесами природи і суспільства. Зокрема, суспільство репрезентується різними сферами та формами життєдіяльності: етнічною, політичною, правовою, ідеологічною, морально-етичною, освітньою, релігійною, соціально-економічною та ін.

Соціально-економічна система – це штучно створене суспільством з допомогою держави середовище, що постало із природи Всесвіту та біологічної і духовної природи людини, її фізичних та духовних задатків, трансформованих у здатність до праці. Становим хребтом економіки є виробнича та невиробнича системні інфраструктури (засоби виробництва різних підприємств, виробничих галузей народного господарства, торгівлі, транспорту, зв'язку, систем надання послуг – охорони здоров'я, освіти, виховання, відпочинку). Саме завдяки наявності штучно породженої інфраструктури економіка стає сферою найбільш інтенсивної взаємодії, найбільш широкого обміну між суспільством і природою. Економіка – це соціальна система ефективної експлуатації, всезагального використання предметів, явищ, процесів природи, біологічних і духовних властивостей людини. Одно-

часно і паралельно з економічною інфраструктурою формується *робоча сила*, яка реалізується у процесах механічної та творчої діяльності, адже невід'ємним головним чинником економіки утверджується робоча сила і праця як форма її реалізації.

Дослідження суспільних чинників розв'язання проблем людської нужденності визначає також важливість пізнання *взаємин: людини і сім'ї, з одного боку, країни, держави, суспільства, таких їх складових, як влада, підприємці – з іншого, зокрема, зважаючи на принципи, джерела, способи і реальні ресурси задоволення різноманітних нужд.*

Терміни “країна”, “держава” не є синонімами. Особливо в минулому, коли безліч країн мали статус колоній, відмінність між кількістю країн і держав була досить значною. Держава – це країна, яка є не лише певною географічною територією, населенням тієї чи іншої національності чи народності, але й розвивається як суверенна, з наявними владою, національною економікою, усіма видами політичної, правової, громадської форм суспільного життя. Нині на Земній кулі налічується 193 держави – членів ООН; одна держава, визнана в ООН, але не входить до її складу; дві держави, що не входять до ООН, але є офіційно визнаними; одна держава входить в ООН як спостерігач.

Сім'я. У попередніх статтях з проблем біологічних, духовних, соціальних нужд та їх задоволення йшлося про загальні питання, абстрактні моделі взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємодії людини, з одного боку, і природи, соціально-економічної системи – з іншого. Тепер вочевидь йдеться про більш конкретний рівень пізнання. Скажімо, очевидним є те, що задоволення нужд ще ненародженого немовляти реально відбувається в лоні матері, а відтак у колі сім'ї. Коли завданням пізнання стають проблеми задоволення нужд, об'єктом дослідження є вже не відособлений індивід, а група людей, об'єднаних у сім'ю. До того ж задоволення нужд людини має виконувати роль не лише матеріального забезпечення, духовного розвитку працівника, а й можливості формування, існування, розвитку сім'ї і, щонайперше, у зв'язку з неперехідним завданням відтворення людства. Аристотель вважав, що сім'я – це природне поєднання жінки і чоловіка, які не можуть існувати одне без одного. Формується сім'я через шлюбний союз у зв'язку з потребою продовження потомства, спільного ведення

господарства, спілкування, взаємопідтримки.

Сім'я – головний соціальний осередок задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд людини, соціально-економічна клітинка суспільства, центральне його ядро, родинне осереддя. Вона – особливий суспільний інститут, соціальна група, у підґрунті якої перебувають шлюбні (чоловік та жінка) і родинні (батьки і діти, брати і сестри) взаємозв'язки. Розрізняють два основних типи сім'ї: просту, або нуклеарну (лат. *nucleus* – ядро) сім'ю (складається із подружжя, що не перебуває у шлюбі, та дітей) і складну (дві або більше нуклеарних сімей, які проживають разом і ведуть спільне господарство). Сім'я, у якій відсутній один з батьків, є неповною. Статистика засвідчує, що в Україні налічується 17 млн. сімей, у тому числі в містах проживає 11,2 млн., у селах – 5,8 млн. З них 10% бездітних сімей; 30,4% – з однією дитиною; 49,3% – з двома, 7,4% – з трьома дітьми і лише 2,9% сімей є багатодітними.

Домогосподарство – осередок, окрема ланка системи нужд, розв'язання проблем їх задоволення. Сім'я як економічна субстанція реалізує своє призначення через домогосподарські відносини. ООН таким чином визначає це поняття: домогосподарство – “особа чи група осіб, поєднаних з метою забезпечення всім необхідним для життя”; отож “домогосподарство” – дещо інше, зокрема, більш широке поняття, ніж сім'я, адже в ньому можуть брати участь і не члени сім'ї чи родини.

В економічній теорії домогосподарство, як правило, розглядається, по-перше, як активний виробник і споживач матеріальних і духовних благ, по-друге, як постачальник у ринкову систему таких економічних ресурсів, як праця, земля, капітал, підприємницькі здібності, заощадження, котрі, зокрема, є одними з вагомих джерел інвестиційних процесів. Отож домогосподарське споживання – визначальний чинник суспільного відтворення, тоді як саме домогосподарство являє собою осередок поєднання праці (людського капіталу), споживання, заощадження, з одного боку, а надходжень заробітної плати, процентів, дивідендів, соціальних трансферів від держави, підприємців – з іншого. Основними функціями домогосподарств вважаються: виробнича, відтворювальна, споживча, заощаджувальна. Фактор, який діє на рівні домогосподарства, є працею, людським капіталом, на рівні ринкової системи – споживачем, джерелом попиту.

Форми прояву соціально-економічних систем у сферах задоволення нужд людини. В сучасній ринковій системі виділяються дві визначальні, владно-підприємницькі чи владно-олігархічні, складові, що зумовлюють сутність, зміст та механізми розв'язання проблем задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд людини, – **влада і роботодавці.**

В соціальній дійсності упродовж 3,5 млн. років, починаючи від стадної і до сучасних форм існування суспільства, тобто упродовж усієї історії розвитку людини, сім'ї, людства, соціально-економічні системи, їх владні та економічні структури так і не виявили намірів повною мірою дотримуватися “настанови” природи щодо розв'язання на належному рівні проблем задоволення нужд пересічних верств населення. Більше того, скажімо, в Україні – як в минулому, так і нині – влада, роботодавці застосовують найжорстокіші, найбрудніші, фактично антилюдські умови життєдіяльності звичайних громадян, опускаючись навіть до силових методів та механізмів штучно організованих голодоморів чи напівголодоморів. Жахливими, антилюдськими прикладами таких явищ є події, що відбувались у ХХ і відбуваються нині, в ХХІ столітті в Україні.

У ринковій системі засадничим критерієм рівня задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд працівників і членів їхніх сімей становить розмір доходу на душу населення. Основним джерелом доходу пересічних громадян є праця і, відповідно, заробітна плата. Види і джерела доходів роботодавців, працівників різних підприємств, галузей народного господарства унааявлені здебільшого двома концепціями: марксистською та економістів західних країн. У них присутні протилежні уявлення про джерела доходів різних верств господарювання.

В основу економічної теорії марксизм, як відомо, поклав всезагальну формулою капіталу: $G - T - G_1$, де G – гроші, T – товар, G_1 – гроші з приростом додаткової вартості. Іншою формулою є $c + v + m$, де c – постійний капітал v – змінний, m – додаткова вартість.

До **постійного** капіталу К. Маркс відносить засоби виробництва. Назву “постійний капітал” ця його частина отримала на тій підставі, що, з погляду марксизму, він не здатний створювати нову вартість, що вартість речових складових капіталу може лише переноситися конкретною працею (у формі амортизації) на вартість заново створеного продукту. Отож постійним цей капітал є тому,

що у процесі його використання як речового він не змінює своєї вартості.

Змінний (від слова *variable* – змінний) – це та частина капіталу, яка витрачається на придбання робочої сили, джерел праці. Змінний, за уявленнями Маркса, тому, що робоча сила наділена здатністю створювати вартість більшу, ніж вартість її самої. А отже, крім вартості робочої сили, працівник створює додаткову вартість, яку привласнює капіталіст-експлуататор. Тим самим Маркс отримав теоретичні підстави для того, щоб закликати до соціалістичної революції і до знищення капіталістів як експлуаторський клас. Реалізація на практиці марксистської соціально-економічної, політичної, ідеологічної “програми” призвела до знищення сотень мільйонів людей у горнилі війн, голодоморів, проведення владою жорстоких, звірячих форм репресій.

Згідно з марксистською теорією, джерелом заново створеної вартості, національного доходу є лише праця виробничої сфери: промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту в тій його частині, коли той здійснює перевезення, пов'язані із процесами виробництва. Ці інші учасники господарювання отримують доходи внаслідок первинного, вторинного та інших стадій перерозподілу створеного у сфері виробництва національного доходу; службовець – із фонду, який створюється податковою системою, перукар – через ціну за надану послугу тощо. Відтак маємо концепцію “звуженого” джерела заново створеної вартості.

Прямо протилежними марксистській є концепції джерел доходів представників економічної теорії західних країн. Згідно з їхніми уявленнями капітал – це будь-хто і будь-що, здатне “приносити” прибуток. Отож, це теорії “розгорнутих, розширювальних” джерел доходів. Тут джерелами останніх є як виробнича, так і невиробнича сфери економіки. Красиве обличчя людини, котре потрапило на обкладинку журналу, – це такий самий капітал, а значить і джерело прибутку, як, наприклад, робоча сила, і, відповідно, праця робітника, який добуває вугілля.

Сутність та форми розв'язання проблем задоволення нужд людини. Повне, комплексне задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд кожної людини – основна, надісторична, всезагальна, фундаментальна проблема будь-якого суспільства. Хоча жодному із відомих його типів, на превеликий жаль, ще не вдалося впоратися із цією проблемою

повною мірою. Суспільству, його складовим – економічній, політичній (владній) системам, їх суб'єктам (президентам, урядам, парламентам, місцевим органам влади, підприємцям, тощо) важливо усвідомити, що рівень чи режим задоволення, зокрема, біологічних нужд людини, їх значимість зумовлені чинниками природи Всесвіту і людського організму. Це має бути вихідним положенням, яке означає, що визначальним призначенням соціально-економічних, політичних (владних), правових, ідеологічних, моральних тощо систем є перш за все розробка та застосування суспільних чинників, умов, механізмів, здатних узгодити фактори природи Всесвіту і природних та соціальних властивостей людини. Відсутність в Україні владних та бізнесових настановлень на нагальність узгодження цих вимог становить одну з причин можливостей злочинних дій стосовно людей, джерелами доходів яких є заробітна плата, пенсії, стипендії, депозити, різні види соціальної допомоги. Дії суспільства, його інституційних складових, самої людини у сферах нужд та проблем їх задоволення мають бути неодмінно й детально узгоджені із залежностями, визначеними природою. Будь-які відхилення від цих взаємозумовленостей неодмінно породжують життєвий дискомфорт абсолютній більшості населення, спричиняють захворювання і хвороби та призводять до передчасної смерті людей.

Наука має визначити, по-перше, що саме потрібно людському організму для його життєдіяльності, що становить сутність, зміст, структуру його нужденності і, по-друге, яким чином рухомий апарат, мозок (розум), нервову систему, біологічну енергію конкретної людини трансформувати у фізичні та духовні здібності до праці. Нужденні мотиви, постаючи у формі усвідомлених потреб, мають бути поєднані з діяльністю тих систем її організму, які здатні здійснити процеси безпечної взаємодії з природою і забезпечити задоволення нужд.

Історія виникнення, існування та розвитку людини і суспільства засвідчує, що влада, роботодавці далеко не завжди здійснювали обов'язок повного задоволення нужд кожної людини. Людський рід оприявнений країнами (державами), у яких існують (звісно, у різних співвідношеннях) досить високий, середній, низький і голодоморний чи пограничний з ним соціальний рівень задоволення нужденності. В одному випадку низький рівень пов'язаний з переважанням виробництва товарів і послуг,

в іншому – із поєднанням малоефективного виробництва, високими витратами ресурсів на прискорену індустріалізацію, переважанням розвитку важкої, порівняно з легкою та харчовою, промисловості, гонкою озброєнь, політичним курсом на збагачення одних верств населення і на злиденне існування інших через різні форми пограбування народу, розшарування суспільства на верстви, в тому числі й ті, нужди яких задовольнялися вкрай мізерно. Поряд із цим, нині, особливо у високо-розвинених країнах, головно унаслідок низької уваги влади, підприємців до проблем задоволення повсякденних нужд людини, розпросторилося епідемія надмірної фізичної ваги, ожиріння населення.

Про те, як *основний економічний закон* соціалізму, в частині забезпечення добробуту і всебічного розвитку всіх членів суспільства шляхом найбільш повного задоволення їх постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб, *реалізовувався в дійсності свідчать чимало подій, котрі відбувались в Україні.*

Практика задоволення нужд пересічних громадян буденно об'єктивована найрізноманітнішими процесами за сутністю, змістом, формами, методами, механізмами, соціальними результатами. Звичайно, суспільство, у якій би соціально-економічній формі воно не знаходилось, завжди мало тією чи іншою мірою здійснювати заходи із задоволення біологічних і духовних нужд громадян. Цю місію неодмінно мали виконувати батьки стосовно дітей (дія цього принципу навіть у тварин є вражаючою, підтверджуючи їх самовідданість материнському та батьківському інстинкту), влада, роботодавці щодо забезпечення життя працівників, які були, є і завжди будуть найважливішим соціальним ресурсом виробництва предметів та послуг. Але поряд із цим з'ясувалося, що історія розвитку людства **переповнена** періодами воєн між державами, громадянськими війнами, революціями, а також різними внутрішньодержавними жорстокими формами фізичного, психічного видів катування та знищення людей. Не надто поступаються їм відносно такої "ефективності", нерідко штучно створені та вміло організовані, звірячі, підступні, антилюдські, біологічні способи посягання на здоров'я і життя мільйонів осіб. Найбільш широко всі ці форми катування та знищення людей, на жаль, протягом століть застосовувались до українців. Тому виправдано здійснити аналіз цих трагічних процесів.

Застосовуючи ті чи інші владні, соціально-економічні, організаційно-управлінські прийоми, різні держави забезпечують принаймні три стратегії задоволення біологічних нужд людей:

1) повне задоволення таких нужд кожної особи;

2) голодомори, в тому числі і штучно організовані;

3) часткове або неповне задоволення біологічних нужд абсолютної більшості населення (напівголодомори).

Аналіз економічних, владних, політико-ідеологічних методів, способів і суто практичних дій *правлячих верств суспільства в Україні* щодо розв'язання проблем задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд кожної людини в останньому столітті (починаючи з жовтневого перевороту в Росії у 1917 році й донині) є ґрунтовною підставою для виокремлення двох головних, сутнісно антилюдських, різних за механізмами здійснення і соціальними наслідками, процесів: 1) *спланованого, штучно організованого в період 1917–1947 років пограбування репресивними силами влади населення України, внаслідок якого відбувався цілий “каскад” невиданих за злонамірними методами, застосованих до мільйонів українців усіх вікових верств, голодоморів; 2) цілеспрямованого пограбування пересічних громадян, здійснюваний владно-олігархічною (скоріше олігархічно-владною) системою абсолютної більшості населення України, зведення його життєвого рівня до злиденного (з 1991 року і дотепер).*

Негативні біологічні, фізичні, економічні, політичні, ідеологічні форми та механізми “задоволення нужд людини”. Факти неспростовно засвідчують, що проблеми нужд людини, їх задоволення можуть осмислюватись і розв'язуватись владою, роботодавцями трояко:

по-перше, як біосоціальна (природою і суспільством визначена) потреба повного задоволення нужд людини, зокрема, забезпечення її організму істивними речовинами і, відповідно, виконання функції гарантування високого рівня фізіологічного, фізичного, психічного здоров'я, довголіття;

по-друге, як спосіб максимального обмеження доходів абсолютної більшості громадян з метою їх пограбування, яке стає основним методом і джерелом збагачення суб'єктів влади, роботодавців;

по-третє, як ефективний, малозатратний біологічний засіб катування і знищення людей

і навіть націй; для реалізації цієї засобової системи, скажімо, сталінський режим спланував і реалізував стосовно українців такі основні форми досягнення мети: а) *біолого-фізіологічні, біохімічні, фізичні, психічні* (голодомор) методи знищення людей і б) *“наукові”, політичні (владні), ідеологічні, пропагандистські та інші засоби впливу на психіку українців задля того, щоб вони “забули” про своє етнічне походження, зрусифікувались і “погодились” зі своїм новим статусом таких собі “нових росіян”, мешканців Новоросії.*

До методів першої групи слід віднести: 1. Припинення природного процесу задоволення нужд людини у харчуванні й відтак позбавлення організму істивних речовин; цей найганебніший та найжорстокіший, штучно організований метод катування та знищення мільйонів українців отримав назву “голодомор”. *Катування голодом* – це тортури, тяжкі фізіологічні, фізичні, психічні страждання через відсутність їжі як найпершого засобу підтримки життя. *Страта мільйонів українців шляхом застосування штучно організованого голодомору* – антиприродна, антисоціальна, злочинна та ще й триразова акція комуністичної владної системи; причому її організатори і виконавці так і не понесли покарання. 2. Фізичне знищення українського населення (війни, Гулаги, багатотисячні розстріли, переселення сімей, населення сіл та окремих етносів).

До другої групи психофізичного розтління українців слушно віднести такі методи: цілеспрямована (упродовж століть) русифікація; злобні, ненависні, брехливі, лицемірні характеристики визвольних форм боротьби українського народу за державну самостійність і суспільну цілісність; перекроювання та переписування історії виникнення, існування, становлення, розвитку української нації, Київської Русі і Московії; антиукраїнська пропаганда, що доповнена боротьбою проти українського “фашистського націоналізму”; знищення будь-яких як проукраїнських партій, так і патріотів України; формування на українській землі прокомуністичного та проросійського суспільства; соціокультурне нищення української нації, заволодіння її територією, багатствами.

Голодомор – найжахливіший, найжорстокіший, досить тривалий у часовому вимірі біолого-фізіологічний, психічний спосіб катування та вбивства людей. Протягом порівняно нетривалого періоду (26-ти років) в Україні

було організовано три голодомори: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 роках. Це справді “штучний голод, організований у величезних масштабах злочинною владою проти населення власної країни” [7, с. 251].

Закон природного взаємозв'язку між потребами людського організму в їстівних речовинах і необхідністю щоденного повноцінного їх задоволення (тобто в достатній кількості й у сукупності потрібних видів білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин для забезпечення нормальної роботи усіх органів, належного здоров'я) сталінським тиранічним режимом був перевертлений в антиприродний спосіб знищення українців. Виявилось, що *не потрібно ні патронів та стрільниці, ні будівництва концтаборів на кшталт Освенциму, автомобілів-душоубок тощо. Був винайдений і широко застосований природний за змістом і злочинний за сутністю, найефективніший за витратами біологічний метод знищення мільйонів українців – дітей, дієздатних та старших людей – позбавлення їх організмів їстівних речовин. Адже неможливо будь-яким іншим способом за досить короткий період часу тихо, непомітно та без будь-якого задіяння окремих ресурсів убити таку кількість людей.*

Фізіологічні, фізичні та психічні процеси, спричинені позбавленням людського організму їстівних речовин. Процеси, котрі відбуваються в організмі людини від голоду, медицина вважає хворобою й називає їх терміном “аліментарна дистрофія”. Професори Д.Б. Франк і М.М. Міщенко дослідили голодомори в Україні не з погляду методів їх організації, здійснення жахливих соціальних та економічних наслідків, а з біомедичних позицій. Для них важливо було з'ясувати, які фізіологічні, біохімічні зміни в клітинах, тканинах, органах та у психіці людини відбуваються внаслідок позбавлення організму їстівних речовин та які відчуття і переживання ці процеси викликають.

Д.Б. Франк та М.М. Міщенко перш за все розмежували реальні фізіологічні та психічні процеси, які відбуваються в організмі та їх відчуття людиною. Встановлено, що позбавлення останньої їстівних речовин призводить до того, що, по-перше, відбувається загальне виснаження, прогресуючі розлади наявних видів обміну речовин, дистрофія тканин, порушення функцій усіх органів, зниження фізичної і психічної активності, психічні розлади, схуднення, врешті-решт до тілесного стану обтягнутих шкірою кісток. До прикладу,

якщо в шлунок не надходять їстівні речовини, то знижується вміст поживних речовин у крові і рецептори про це надсилають до мозку відповідні імпульси. Виникає відчуття голоду, під дією якого на певній стадії організм починає втрачати м'язовий та органний масив. Людина повністю втрачає працездатність і нерідко самотійно переміщатися, мова стає монотонною, повільною, з'являються судоми, болі у м'язах, поясниці. Світ свідомості набуває спотворених смислообразів. Зникають почуття гидливості, сором'язливості й водночас виникають психози. Відновлюються інстинкти тваринних способів виживання, докорінно змінюються норми поведінки. Зростає злочинність, примножуються випадки диких убивств. Пізніше атрофуються м'язи, з'являється опухання тіла та накопичення рідини в животі. На шкірі виникають крововиливи, порушується серцева діяльність, виникає голодна кома. Все це доповнюється такими хворобами, як дизентерія, пневмонія, туберкульоз. Припиняється дихання, зупиняється серце, настає смерть. Встановлено, що першочергово помирають діти і фізично здорові чоловіки. Якщо ж після голодування організм отримає можливість наїстися, то людина помирає у тяжких муках.

Пітерим Сорокін (американець російського походження) у працях “Соціальна та культурна динаміка”, “Соціологія революції”, “Голод як фактор впливу на поведінку людей, соціальну організацію та суспільне життя” доводив, що “тоталітарна й позбавлена будь-яких етичних табу у світоглядних підходах і, головне, у своїй політичній практиці в таких небачених у світі масштабах комуністична система застосувала терор голодом як жахливу, смертоносну зброю для упокорення волелюбного колись українського народу... Голод (а надто організований навмисно і штучно!) “придушує глибинний загальнолюдський “рефлекс свободи”, який нерідко вступає в конфлікт із рефлексом голоду і доволі часто перемагається ними... Непоодинокі люди за продуктової “пайок” відмовлялися від притаманних їм форм поведінки та способу думання, надягали на себе маску покірливості перед різними капралами й терпіли, нерідко скреготучи зубами, багато такого, чого без цього “пайкового тиску” не терпіли б... У маси людей голод придушив більшу частину морально-правових рефлексів і перетворив їх у цьому сенсі на правових і моральних “нігілістів”... За нормальних умов люди поводяться

з гідністю, бережуть свою самоповагу, не торгують своєю честю... Під впливом голоду “випаровуються” і честь, і совість, і гідність” [9].

Відповідно до мети та намірів сталінського режиму стосовно українців та України з перших років свого існування було визначено голодоморний терор як найдієвішу і найпоширенішу форму “задоволення нужд людини”. Основним політико-ідеологічним механізмом організації голодоморів було *обрано і застосовувано процеси “планових хлібозаготівель”*. Грабували не лише зерно, а й будь-що, що являло собою їстівну речовину. Ці та інші людиноненависницькі методи сталінський режим не раз використовував для досягнення аналогічних політичних завдань.

Голодомор 1921–1923 років. Першим в Україні після більшовицької революції 1917 року став голодомор вказаних років. Причини його були такі: зтяжна громадянська війна, нова економічна політика, репресивні форми хлібозаготівель, державний тероризм, початок широкого застосування голодового геноциду щодо українців. Соціальними наслідками таких дій стало голодування восьми млн. селян [8, с. 16]. На початку ХХ століття селяни складали 84% населення України. Згідно з даними членів координаційної ради організації “Самостійна Україна” Наталки Немчинової і Сергія Неділько під час голодомору 1921-1923 років було знищено більше двох мільйонів українців.

Голодомор 1932–1933 років. Із трьох штучно організованих, наперед задуманих голодоморів, найжорстокішим, найзлочиннішим виявився голодомор 1932-1933 років. Американський професор Р. Конквест вважав, що Москва запланувала голод для знищення українського селянства як національного бастиону. Виконання, як правило, непосильних планів хлібозаготівель було зумовлено принципами невідмінної обов’язковості і забезпечувалось комплексом карально-репресивних заходів:

1. Злочинною владою тиранів були створені озброєні, по суті бандитського спрямування, чисельні загони, які насильно, за повної державної підтримки здійснювали систематичні, довготривалі пограбування мільйонів сімей й у спосіб, який ставав умовою неминучої смерті українців від голоду.

2. Був запроваджений принцип занесення спочатку шести колгоспів, а згодом і всього сільського населення України на “чорну дошку”, що визначало повну комунікаційну і, відповідно, продовольчу ізоляцію від

зовнішнього світу. Тобто окремі села, а пізніше і всі селяни країни, опинилися в голодоморній резервації. Для успішної реалізації цього “геніального задуму” були створені й практично застосовані, знову ж таки, загороджувальні загони навколо сіл, на залізницях тощо. Все це доповнювалось процесами позбавлення домогосподарств житла, присадибних ділянок, розкуркуленнями, депортаціями, ув’язненнями, розстрілами.

Більшовики для себе з’ясували, що голодомор є зручним і дієвим механізмом для розв’язання також досить значної кількості інших проблем національного, воєнно-політичного, економічного та ідеологічного змісту. Тому більшовицька влада поєднала заходи із хлібозаготівель, процеси колективізації, прискорення індустріалізації, матеріально-грошового забезпечення комуністичних партій інших країн з метою організувати в майбутньому світову соціалістичну революцію і нищівний голодомор селян України. На здійснення голодомору були спрямовані марксистська ідеологія, сталінська пропаганда, силові кадебістські, міліцейські, військові сили із задіянням місцевих селян-бідняків. Статистичні дослідження свідчать, що в Україні від голодного катування страчувалось щодня 25 тис. осіб, щогодини – 1 тис., щохвилини – 17-ть. У 1933 році середня тривалість життя українських чоловіків становила 7,3 років, жінок – 10,9 років. За оцінками одних науковців в Україні від голоду згинуло від 7 до 10 млн. осіб, Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. Птухи НАН України – близько 4,5 млн осіб.

Репресії. Період між другим та третім голодоморами був “заповнений” в Україні процесами терору шляхом багатоманітних форм репресій, переселень, розстрілів, а також багаторічної війни. Доведено, що в 1937-1939 роках було арештовано, піддано катуванням, розстріляно та заслано в Гулаги 1,5 млн. пересічних громадян і 40 тис. громадян із владних структур.

Війни. Війна – злочинна форма боротьби між державами, класами тощо, антилюдська масштабна подія, що призводить до масового нищення людей, переселення народів, голодоморів, трагедій, руйнування будинків, підприємств, мостів, різних видів транспорту, врожаїв. Війна як форма розв’язування відносин між ким би то не було має бути заборонена міжнародною спільнотою. Суб’єкти, які спричиняють війни, повинні нести найжорстокішу

кримінальну відповідальність на рівні міжнародного трибуналу.

За підрахунками генерал-лейтенанта запасу Петра Процика у Другій світовій війні загинуло на фронтах воїнів-українців 2,5 мільйона і цивільного населення – 5,5–6 млн. осіб. Сотні тисяч українських солдат та офіцерів загинули також у полоні та після війни у радянських ГУЛАГах. Підкреслимо, що стосовно українців, яких мобілізували в армію після звільнення від окупації, було визначене владою особливе ставлення. Їм нерідко наказували йти в бій на непідготовлених артилерією ділянках. Маршал Жуков, зокрема, посилаючи напівозброєних українців лівобережжя форсувати Дніпро, заявляв, що чим більше їх у річці потоне, тим краще. У селі, де я народився, з мобілізованих після звільнення території від фашистських окупантів чоловіків повернулися живими тільки тяжко поранені.

Голодомор 1946–1947 років. Переможців Другої світової війни в Україні чекав черговий етап голодомору, репресій, катувань, розстрілів, переселень. Україна була значно ослаблена на людські, економічні ресурси голодоморами 1922–1923, 1932–1933 років, репресіями 1937–1939, війною 1941–1945. Зокрема, після війни у сільському господарстві України 80% працівників були жіночої статі. До того ж 1946 рік був неурожайним: зібраного зерна в цілому було достатньо для харчування. Але сталінський режим знову знайшов причини для післявоєнного застосування технологій штучної організації голодомору в Україні:

1) використання вирощеного зерна як економічного джерела відбудови зруйнованої промисловості і, зокрема, військово-промислового комплексу;

2) постачання зерна заново створеним країнам “соціалістичного табору” та іншим державам задля ліквідації в деяких з них карткової системи на хліб; скажімо, Болгарія отримала 90 тис. тонн зерна, Польща – 900 тис. тонн, Фінляндія, Норвегія, Чехословаччина – 2446 тис. тонн;

3) достатнє постачання зерна в Москву, Ленінград, інші міста Росії.

Реальних можливостей для здійснення цих планів не існувало. Але сталінський режим, який мав досвід вищеназваних голодоморів, це не зупинило. Влада знову пішла шляхом штучної організації в Україні (і не тільки) голодомору. Спочатку завдання відібрати зерно у селян було покладено на М.С. Хрущова, який старанно виконував усі настанови

з Москви. Але для більш успішного голодоморного процесу Сталін вирішив надіслати в березні 1947 року секретаря ЦК КП(б)У більш надійного, безкомпромісного голодоморщика Кагановича Л.М. (єврейського походження, 1883 р. народження, с. Кабани, Київської губернії царської Росії). Щоб прислужити Сталіну Лазар Каганович план хлібозаготівлі перевиконав на 22300 тис. пудів. Соціальними наслідками, щонайперше діяльності цього найжорстокішого ката українського народу, його “твердої руки” стали:

– “смерть у 1947 році дітей віком до чотирьох років у містах 57601 осіб, у селах – 81515;

– ускладнення і примноження голодомором випадків таких хвороб, як пневмонія, туберкульоз, дизентерія тощо;

– страта голодомором біля одного млн. жителів України” [9, с. 14].

Проблеми озлидніння пересічних українців на початку ХХІ ст. Формально українська, а фактично антиукраїнська, владно-олігархічна система ось уже скоро упродовж 25 років штучно організовує процеси, результатом яких є озлидніння мільйонів українців. У цьому аспекті соціальної життєпобудови населення вона має не мало спільних рис у ставленні до українців комуністичного режиму в минулому. Хоча, звичайно, існують й суттєві відмінності. Спільними рисами є такі: *зневажливе ставлення владно-олігархічного режиму до рівня, якості життя українців, позбавлення їх можливості задовольняти на належному рівні свої нужди в їстівних речовинах, одязі, взутті, житлових умовах, лікарських, освітянських послугах, у відродженні українських традицій, мови, культури; позбавлення патріотично налаштованих, порядних, чесних, високоосвічених, відданих українським традиціям, національним святиням українцям можливості пройти у вищі щаблі влади з метою формування проукраїнської професійної влади.*

Основними причинами такого становища є, по-перше, збереження в українській соціально-економічній системі багатьох основоположних принципів аналогічної системи життєдіяльності совкового періоду. Її на сьогодні залишилася прокомуністично централізована система організації та управління; незмінними є основи організації та функції прокуратури, “телефонного” способу спрямування судочинства, замість виборів за радянських часів депутати призначались, у суверенній Україні

– прикупувються. По-друге, голодомори, репресії, розстріли, переселення, масове знищення української інтелігенції (письменників, кобзарів, науковців, акторів і режисерів, учителів, інженерів, менеджерів тощо) значно послабили генетичні схильності українців до свободи, вільнодумства. По-третє, як справедливо зазначив проф. Анатолій Лой, українські політики у своїй абсолютній більшості – це спадкоємці радянської “еліти” – партійної (я б додав комсомольської, кадебістської та профспілкової) номенклатури, яка на початку 1990 об’єдналася з бізнесовими колами. І саме від цієї запроданської номенклатури перейшли в українську систему такі ключові риси, як закритість, корупція, бюрократизм. Представники вітчизняної пострадянської бізнес-політичної “еліти” отримують надприбутки, експлуатуючи наявний у них доступ до державних капіталів і ресурсів. Природно, що до новаторства, інноваційних технологій вони залишаються байдужими. “Після кожного Майдану ми дивуємось, чому не з’являється нова еліта. Начебто “перетрушуємо” її, але структурних змін не відбувається. Річ у тім, що у цьому колі є своєрідна внутрішня солідарність, яка не залежить від партійної приналежності – своїх вони не здають” [3, с. 4].

До цього слід додати, що територія Україна за своїми природно-кліматичними чинниками була (і, звісно, залишається) найбільш сприятливою для життєдіяльності людини. Зокрема, у зв’язку з цим так звана еліта радянщини (офіцери, генерали збройних сил, КДБ, секретарі обкомів, міськкомів, райкомів, представники адміністративної влади тощо) після виходу на пенсію обирали для життя Україну. Тим самим українське населення було “перенасичене” прокомуністичним, проросійським, фактично ідеологічно зловим, антиукраїнським персоналом.

Відмінні ознаки чинної влади, на наш погляд, тут такі: комуністичний режим діяв методами організації голодоморних катувань, репресій, масових розстрілів, переселення народів, антиукраїнської пропаганди, основною метою яких було знищення української нації. Українська влада протягом 25 років практично здійснює курс на озлидніння українців, причому післямайданівська влада в єдності з олігархами у цій справі досягла найвищих результатів. Так, основним механізмом організації голодоморів сталінізм обрав хлібозаготівлю. Сучасний владно-олігархічний режим в Україні з метою збагачення використовує

більш вишукані, різноманітні правові, адміністративні, злодійсько-економічні методи. В основі кожного з яких є взаємопов’язані процеси пограбування населення і, відповідно, збідніння пересічних українців. Такою, скажімо, була кравчуково-кучмівська ваучеризація; путінсько-тимошенківська система нищення результатів помаранчевої революції (про яку замовчують як “найщиріші” українці при владі, так і “найправдивіші журналісти”); януковичський владно-корупційний режим обкрадання українців. Керованими нині президентською, парламентською, урядовою владою, банківською системами, олігархами стали процеси формування та успішного застосування принципів збереження награваного злодіями минулих періодів і надання таких же можливостей нинішнім суб’єктам адміністративної та економічної влади.

Владно-олігархічний режим, його носії повністю пристосувались до того, щоб існуюча, зручна для пограбування населення, система залишалась “непрístupною” для змін за будь-яких чи то мирних, чи то кровопролитних революцій. Одним із чинників цієї “непрístupності” є *позбавлення виборів здатності будь-що змінити сутнісно за змістом і намірами владно-олігархічної системи*. По-перше, “голоси” зубожілого населення легко і дешево “продаються і купуються”; по-друге, збіднілість є дієвою передумовою довіри до “солодких” обіцянок. А це, своєю чергою, благодатне поле для підступних брехунів, лицемірів, циніків, олюднених істот, які прагнуть до влади з єдиною метою – збагачення.

Отже, діюча соціально-економічна система України, існуючі рівні заробітної плати, пенсій, різних видів соціальної допомоги, як основних джерел задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд пересічних українців, є загрозливими для здоров’я і життя багатомільйонного народу. Ці фактори збідніння доповнюються та посилюються високим рівнем і неймовірною багатоманітністю податків, здійсненим національним банком України злочинного стосовно пересічних громадян процесу раптового падіння курсу гривні відносно долара та інших іноземних валют, встановленням монопольних цін і відсутністю антимонопольних дій, непомірне підвищення тарифів за опалення квартир, використання газу, електроенергії тощо (між іншим, не в інтересах наповнення доходами державного бюджету, а в угоду власників електромереж тощо).

ООН визначив стандарти, згідно з якими, якщо витрати на проживання менше 5 доларів на день, то вона знаходиться за порогом бідності. В Україні нині існує прожитковий мінімум на день, одні вважають 2 долари, інші – півтора. Розрахунок здійснюється, виходячи з розміру сьогоднішнього прожиткового мінімуму – 1167 гривень. Мінімальна заробітна плата становила в 2015 році 1218 грн, нині – 1378 грн. Зростає рівень безробіття. В кінці 2013 року за офіційними даними він складав 7,7%, а в 2015 році – 9,6%.

Очевидно, що ці владні дії є злочинними стосовно кожної простої людини, стану її здоров'я, сутності, змісту біологічного, фізичного, духовного життя. У правовій сфері вони мають розглядатись як способи посягання на здоров'я, життєдіяльність людини. Тому одне з першочергових завдань законодавців – розробка і прийняття законів кримінальної відповідальності суб'єктів влади, олігархів за різні форми посягання на здоров'я, довголіття, нормальні умови життєдіяльності громадян України.

Президенти (за виключенням, можливо, лише Віктора Ющенка), прем'єр-міністри, голови Верховних Рад, міністри, більшість депутатів, керівники окремих партій, парламентських фракцій, працівники силових структур, голови адміністрацій, інші чиновники, олігархи, значна частина лікарів, діячів аптекарської системи, працівників навчальних закладів тощо не лише самі стали на шлях злочинства, а й є плодовитими розсадниками озлочинення, моральної деградації не малого сегмента соціального докільця України. Клептократизм (гр. *klepto* – хворобливе, нездоланне прагнення до злочинства) охопило значні сферні ніші суспільства. Це злочинне середовище небезпечне не тільки тим, що воно привласнює гроші, матеріальні цінності, які є результатом багаторічної праці мільйонів українців, але ще й тим, що формує у молоді настановлення на пошук шляхів нетрудового збагачення.

Той рівень примітивізму уявлення президентів, прем'єр-міністра, міністрів, депутатів усіх рівнів, олігархів про реальну нужденність громадян України, про природні та суспільні чинники їх задоволення є однією з вагомих причин їх “згоди” з існуючим ось уже упродовж чверть століття станом: напівголодомором абсолютної більшості населення України у зв'язку зі штучним процесом створення вкрай обмежених можливостей для задоволення нужд в істивних речовинах. В Україні побільшало

людей, яким узагалі не вистачає грошей на їжу. За даними TNS, якщо у четвертому кварталі 2013 року 1% населення не мало достатньо грошей навіть на їжу, то у першому кварталі 2015 ця цифра зросла до 6%. Виходячи з того, які процеси відбуваються у системі розвитку виробництва в 2016 році, процент населення, що не матиме грошей навіть на їжу, значно зростає. Дієтологи висловлюють стурбованість з приводу того, що абсолютна більшість українців уже позбавлені можливості купувати і споживати необхідний для організму асортимент істивних речовин. У харчуванні переважають картопля, хліб, крупи. Відсутні у потрібній кількості молоко, яйця, масло, овочі, фрукти тощо. В Україні влада за всіх президентів і прем'єр-міністрів “не помічає” наявності Богатирьовського “пігулкового” завчасного мору мільйонів громадян країни.

Великою проблемою для багатьох українців стало придбання одягу у зв'язку з непомірними на нього цінами (80% українців, скажімо, мають одяг “з чужого плеча”). Створені умови, за яких для більшості сімей є неможливим розв'язати проблему наявності житла (при заробітній платі від двох до чотирьох тис. гривень в місяць на двокімнатну квартиру треба накопичувати кошти, не ївши і не пивши, протягом 50–100 років).

Справедливим є звинувачення журналістки Ольги Дубенської щодо курсу нинішньої влади на збідніння українського населення. Голова комітету економістів України Андрій Новак на основі аналізу економічних процесів, котрі відбуваються в країні, дійшов висновку, що за рівнем доходів і життя ми повернулись у 1998–99 роки. Деякі ж експерти доводять, що за цими позначками ми вже перемістились у 1990 роки. ООН оприлюднила факти, згідно з якими більше 80% українців знаходяться за межею бідності. Голова партії пенсіонерів Микола Кукуріка висновує, що за межею бідності знаходиться 99% пенсіонерів. За даними на 22.03.2016 року Світового банку Україна займає перше місце в Європі за рівнем інфляції, перше місце в Європі і друге у світі за рівнем смертності на 100000 населення (більш, аніж удвічі перевищує європейську), 136 місце з 214 країн за валовим доходом на душу населення.

Питання засобів та умов задоволення біологічних, духовних, соціальних нужд людини – це першочергово проблема суспільства взагалі та соціально-економічних його чинників зокрема. Природа Всесвіту сформувала системи

взаємозв'язків, взаємозалежностей, життєво прийнятні форми взаємодії між неорганічною природою, рослинним, тваринним світом і властивостями людини. Проте їх *реалізація залежить від держави і суспільства, їх взаємозалежної дієздатності і перш за все з приводу виробництва, розподілу, обміну, споживання.*

Ожиріння. Надмірну вагу мають у США – 66,3% населення (210 млн. осіб), Кувейті – 79,3%, Катарі – 72,1%, ОАЕ – 72,0%, Саудівській Аравії – 71,3%, Туреччині – 63,6%. До речі, в Україні з надмірною вагою проживає 51,8% населення. Людині із цією фізичною особливістю загрожує така хвороба, як ожиріння. Десятий міжнародний конгрес з ожиріння зазначав, що *воно є хронічною обмінною хворобою, накопиченням жирової тканини у таких розмірах, коли виникає загроза цукрового діабету, гіпертонії, інфаркту міокарда, загальної захворюваності та смерті.* Хворобою ожиріння вражені 42,8% населення Кувейту, 32,8% – США, 31,8% – Мексики, 34,8% – Єгипту, 29,3% – Туреччини, – 24,9% Росії та Великої Британії. У США щорічно від ожиріння помирає приблизно 300 тисяч людей. Незначна частина загалу страждає від ожиріння в Китаї (5,6%), Індії (1,9%), Італії (17,2%). Франції (15%), Швейцарії (14,1%). Було також зазначено, що за 15 років ХХІ століття від ожиріння відбулося у світі більше смертей, ніж від голоду.

ВИСНОВКИ

Загальноновизнаним є факт антинародності, неукраїнськості існуючої ось уже 25 років владно-олігархічної структури в Україні. Її визначальна риса – безмежна жадібність суб'єктів владно-бізнесової системи. У тому числі і злочинство як спосіб її утамування. У цивілізованих країнах світу злочини “відбувають покарання у виправних закладах”. Тільки не в Україні. У результаті влада безкарно, невпинно чинить зло стосовно абсолютної більшості населення країни. Сподіватися, що ця жахлива для пересічних українців дійсність коли-небудь сама собою зміниться не доводиться. Ні система виборів, ані боротьба, незчисленні жертви майданів трьох революцій та війни на сході країни виявилися не здатними змінити перебіг подій на краще. Напевне потрібно чесним, порядним, освіченим, безкорисним інтелектуалам усіх сфер діяльності, широким масам населення, що страждають від владно-

бізнесового свавілля, об'єднатися і сформулювати дієві способи та здійснити докорінні зміни існуючої суспільної ситуації.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпень: ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.

2. Горбуров К. Чорна таємниця сталінського режиму: “третій радянський голод” в Україні // День. – 2016. – 4-5 березня. – С. 14.

3. Гринівський Р. Суспільство і влада: чи можливий діалог? // Україна молода. – 2016. – 25-26 березня. – С. 4.

4. Декарт Р. Міркування про метод // Система сучасних методологій: [хрестоматія у 4 томах] / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – Т. 1. – С. 86–94.

5. Кэмпбелл Р. Макконнел, Стенли Л. Брю. Экономика (принципы, проблемы и политика. – М.: Изд. “Республика”, 2003. – 983 с.

6. Маршалл А. Принципы экономической науки. – М.: “Прогресс”, “Универс”, 1993. – 594 с.

7. Самійленко І. Соціополітичне тло голодового генциду в Україні. – К.: Просвіта, 1998. – 306 с.

8. Советский энциклопедический словарь. – М.: Изд. “Сов. энц-дия”, 1982. – 608 с.

9. Сорокин П. Голод как фактор. Влияние голода на поведение людей, социальную организацию и общественную жизнь / Вступ. статья, составл., коммент., подгот. к печ. В.В. Сапова и В.С. Сычевой. – М.: Academia & LVS, 2003. – 684 с.

10. Философский энциклопедический словарь. – 2 издание. – М.: “Сов. энц-дия”, 1989. – 836 с.

REFERENCES

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainkoï movy / uklad. i hol. red. V.T. Busel. – K., Irpen: VTF “Perun”, 2007. – 1736 s.

2. Horburov K. Chorna taiemnytsia stalinskoho rehymu: “tretii radianskyi holod” v Ukraini // Den. – 2016. – 4-5 bereznia. – S. 14.

3. Hrynivskyi R. Suspilstvo i vlada: chy mozhlyvyi diahloh? // Ukraina moloda. – 2016. – 25-26 bereznia. – S. 4.

4. Dekart R. Mirkuvannia pro metod // Systema suchasnykh metodolohii : [khrestomatiia u 4 tomakh] / Uporiad., vidp. red., perekl. A.V. Furman. – Ternopil: TNEU, 2015. – T. 1. – S. 86–94.

5. Kempbell R. Makkonnel, Stenly L. Briu. Ekonomiks (pryntsyry, problemy i polytyka. – M.: Izd. “Respublika”, 2003. – 983 s.

6. Marshall A. Printsypy ekonomycheckoi nauky. – M.: “Prohress”, “Unyvers”, 1993. – 594 s.

7. Samiilenko I. Sotsiopolitychne tlo golodovoho henotsydu v Ukraini. – K.: Prosvita, 1998. – 306 s.

8. Sovetsky entsyklopedycheskyi slovar. – M.: Izd. “Sov. ents-dyia”, 1982. – 608 s.

9. Sorokyn P. Golod kak faktor. Vlyianye goloda na povedenye ludei, sotsyalnuu orhanyzatsyi u obshchestvennuu zhyzn / Vstup. statia, sostavl., komment., podhot. k печ. V.V. Sapova u B.C. Sychevoi. – M.: Academia & LVS, 2003. – 684 s.

10. Fylosofsky entsyklopedycheskyi slovar. – 2 izdanye. – M.: “Sov. ents-dyia”, 1989. – 836 s.

АНОТАЦІЯ

Буян Іван Васильович.

Суспільство – соціальний чинник задоволення нужд людини.

Якість життя, здоров'я, довголіття, здоровий зміст матеріального добробуту, духовний розвиток – найвищі цінності, незмінні і найважливіші, проблеми, які має розв'язувати суспільство. Природа Всесвіту, її неорганічна складова, рослинний і тваринний світи не лише створили всі матеріальні передумови для повного, комплексного задоволення біологічних, духовних нужд кожної людини, а й, по-перше, поєднали види нужденності особи з наявними у природі мінеральними речовинами, білками, жирами, вуглеводами, вітамінами; по-друге, сформували в людському організмі чинники (рухомий апарат, мозок, нервову систему, біологічну енергію), завдяки наявності яких людина розумна здатна виробляти потрібні для задоволення нужд предмети та послуги. Природа також визначила, що людина здатна успішно взаємодіяти з нею лише об'єднавшись у суспільство з іншими людьми, здійснивши поділ праці, залучивши фізичні, духовні здібності, творчість. Важлива вимога природи – обов'язкове поєднання праці із виробництвом предметів споживання і засобів самого виробництва. Натомість суспільство – якісно інший, аніж природа, чинник задоволення нужд людини. Воно становить соціальне середовище, сукупність економічних (нині переважно ринкових), політичних, правових тощо умов життєдіяльності населення. Основними діючими суб'єктами соціально-економічної системи є влада, власники засобів виробництва (роботодавці), котрі покликані здійснювати заходи задля уможливлення повного задоволення людської нужденності. Суспільний загальний взаємодіє з природою для виробництва предметів та послуг, розбудовує систему взаємин між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну, привласнення та споживання матеріальних і духовних благ. В останньому сегменті повсякдення мають місце як досягнення, так і насильство, голодомори, війни, репресії, державно-олігархічне злодійство, пограбування населення, напівголодомори стосовно абсолютної більшості населення, а звідси хвороби, втрата працездатності, передчасна смертність.

АННОТАЦИЯ

Буян Иван Васильевич.

Общество – социальный фактор удовлетворения нужд человека.

Качество жизни, здоровье, долголетие, материальное благополучие, духовное развитие – высшие ценности, неизменные и важнейшие проблемы, которые должно решать общество. Неорганическая природа, растительный и животный миры не только создали все материальные предпосылки для полного, комплексного удовлетворения нужд каждого человека, но и, во-первых, соединили виды нужд человека с имеющимися в природе минеральными веществами, необходимыми для него белками, жирами, углеводами, витаминами; во-вторых, создали в человеческом организме органы (двигательная система, мозг, нервная система, биологическая энергия), благодаря наличию которых человек способен производить все необходимые для удовлетворения своих нужд предметы и услуги. Природа также определила, что человек способен успешно взаимодействовать с ней только объединившись с другими людьми в общество, осуществив разделение

труда, задействовать свои физические, духовные способности, творчество. Важное требование природы – обязательное соединение производства не только предметов потребления, но и средств самого производства. Общество – качественно иной, нежели природа, фактор производства предметов и услуг, способных удовлетворять нужды человека. Оно создает социальную среду, совокупность экономических (ныне преимущественно рыночных), политических, правовых и других необходимых условий жизнедеятельности людей. Основными действующими субъектами социально-экономической системы являются власть, собственники средств производства (работодатели), которые осуществляют всевозможные меры для удовлетворения человеческой нуждаемости. Общество взаимодействует с природой, создает систему взаимоотношений между людьми по поводу производства, распределения, обмена, потребления материальных и духовных благ. В этой сфере повседневности имеют место как достижения, так и злоешие античеловеческие явления, процессы – насилие, голодоморы, войны, репрессии, государственно-олигархические злодеяния, ограбление населения, полуголодоморы для абсолютного большинства населения. В итоге ослабляется иммунитет человеческого организма, “расцветают” эпидемии, болезни, граждане теряют трудоспособность, повышается уровень смертности.

ANNOTATION

Buyan Ivan.

Society – social factor of satisfaction human needs.

Quality of life, longevity, healthy content of material welfare, spiritual development – the highest value, constant and the most important problems which society must solve. Nature of the Universe, its inorganic component, flora and fauna not only created all the material preconditions for the full, complex satisfaction of biological and spiritual needs of each person but firstly, combined types of human needs with existing in nature minerals, proteins, fats, carbohydrates, vitamins; secondly, formed in the human body indicators (motor apparatus, brain, nervous system, biological energy) thanks to the existence of which wise human can produce the necessary items to meet the needs and services. Nature also determined that the human is able to successfully interact with it only united in society with others, completing the division of labor involving physical and spiritual abilities, creativity. An important requirement of nature – a compulsory combination of labor for the production of consumer goods and means of production itself. Instead, society – qualitatively different than nature, human needs satisfaction factor. It is the social environment, a set of economic (now mostly market), political, legal, etc. living conditions of the population. The main acting objects of socio-economic system is the power, owners of the means of production (employers) who are called to implement measures to enable the full satisfaction of human needs. The public generally interacts with nature to produce items and services, develops a system of relationships between people on the production, distribution, exchange, appropriation and consumption of material and spiritual wealth. In the last segment of everyday life there are both achievements and violence, famine, war, repression, state-oligarchic larceny, robbery of the population, half-famine concerning absolute majority of the population, and from there diseases, disability and premature mortality.

Надійшла до редакції 31.03.2016.